

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for Sør-Gjæslingen: Kjerkøya, kystlynghei. Vikna kommune, Nord- Trøndelag fylke

NIBIO RAPPORT | VOL. 3 | NR. 32 | 2017

Per Vesterbukt

Divisjon for matproduksjon og samfunn/Kulturlandskap og biomangfold

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for Sør-Gjæslingen: Kjerkøya, kystlynghei. Vikna kommune, Nord-Trøndelag fylke

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Per Vesterbukt

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
02.03.2017	3/32/2017	Åpen	630011	17/00131
ISBN:		ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-01811-7		2464-1162	35	2

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Vikna kommune

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Anne Mette Haugan

STIKKORD/KEYWORDS:

Kystlynghei, handlingsplan, skjøtselsplan, utvalgt naturtype, vegetasjon

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Biologisk mangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Sør-Gjæslingen er et fiskevær med nasjonal verdi. Det fredete området består av mer enn 80 små øyer og holmer og er et eksempel på mange hundre års fiskeværshistorie langs kysten. Øygruppen var i sin tid ett av de største og viktigste fiskeværene sør for Lofoten. Arbeidet med denne rapporten er utført i forbindelse med forvaltnings- og skjøtselsplan for kulturlandskapet på Sør-Gjæslingen, og inneholder skjøtselsplan for Kjerkøya. Øya har i dag kystlynghei verdi B og strandeng verdi B. Skjøtselsplanen inneholder skjøtselsråd for restaurering av kystlyngheia.

Sør-Gjæslingen er i dag et fredet kulturmiljø med nasjonal verdi som også inkluderer kulturlandskapet på øyene. Skjøtsel er avgjørende for å holde de kulturbetingede naturtypene levende. Faller bruken bort endrer naturtypen seg, og man kan vente seg en endring i vegetasjonssammensettingen og til slutt gjengroing med busk- og tresjikt.

LAND/COUNTRY:	Norge
FYLKE/COUNTY:	Nord-Trøndelag
KOMMUNE/MUNICIPALITY:	Vikna
STED/LOKALITET:	Sør-Gjæslingen: Kjerkøya

GODKJENT /APPROVED

Knut Anders Hovstad

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Per Vesterbukt

NAVN/NAME

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Denne rapporten beskriver skjøtselsplan i samsvar med Handlingsplan for kystlynghei. Arbeidet er utført på oppdrag fra Vikna kommune og finansiert av Fylkesmannen i Nord-Trøndelag. Innledningen er hentet ut fra handlingsplanen for kystlynghei, som angir en mal og retningslinjer for kystlynghei i Norge generelt, og er således ikke forfattet av undertegnede for denne skjøtselsplanen.

Takk til Liv Guri Velle v/Møreforsking, Anne Mette Haugan v/Vikna kommune, Gry Tveten Aune v/Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Kristin Kjøsø v/Kystmuseet i Nord-Trøndelag og bruker Paul W. Sollid for verdifull informasjon til prosjektet.

Stjørdal, 02.03.17

Per Vesterbukt

Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	5
1.1	Ulike typer kystlynghei	5
1.2	1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei	6
	Sør-Norge.....	
	Vest-Norge	6
	Midt- og Nord-Norge:	6
2	Dagens status på Sør-Gjæslingen: Kjerkøya	7
2.1	Driftsbeskrivelse	8
3	Skjøtsel av Sør-Gjæslingen: Kjerkøya – beskrivelse av planlagte tiltak.....	10
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei	10
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	10
	Gammelnorsk sau og andre husdyrslag	11
3.3	Lyngsviing	12
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	13
3.5	Mål for skjøtsel på Sør-Gjæslingen: Kjerkøya.....	14
3.6	Planlagte skjøtselstiltak på Sør-Gjæslingen: Kjerkøya	15
	3.6.1 Beiterelaterte tiltak.....	15
	3.6.2 Planer for sviing	16
	3.6.3 Planlagte restaureringstiltak.....	16
	3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak.....	17
3.7	Oppfølging av skjøtelsesplanen.....	17
4	Mer informasjon.....	18
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten.	19
6	Kilder.....	23
7	Ortofoto/kart.....	24
8	Bilder.....	26
9	Artsliste.....	30

1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om senhøsten og vinteren.

Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i

ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttøringsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensetningen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsmangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttøringsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediaer bakli-hei, intermediaer kystlynghei, intermediaer tørr kystlynghei, intermediaer fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015). I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttebær, krekling, smyle,

kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttørkingsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktrevende arter og myrarter som klokkelyng, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

Sør-Norge

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Vest-Norge

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkelyng, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heibläfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

Midt- og Nord-Norge:

Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåtestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellarter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttørkingsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

2 Dagens status på Sør-Gjæslingan: Kjerkøya

Sør-Gjæslingan er en gruppe småøyer med et fraflyttet fiskevær 25 km sørvest ut mot havstykket Folla i Vikna kommune, Nord-Trøndelag. Området omfatter om lag 80 øyer, holmer og skjær, og er i dag et fredet kulturmiljø. Beliggenheten ute i havet gjør at Sør-Gjæslingan har et sterkt oseanisk klima, der vegetasjonen påvirkes av vindslitasje, sjøsprøyt og stor tetthet av sjøfugl. Generelt har øygruppen tynt jordekke på berg, men dypere torvlag forekommer flekkvis. Kjerkøya er en av de største øyene og ligger rett nord for Heimværet på Sør-Gjæslingan. Øya har to forholdsvis bratte, kuperte høydedrag i sør, med høyeste punkt 34 moh., noe slakere terreng i norddelen. Generelt grunt på berg og vindutsatt med stor andel av nakent berg. Berggrunnen består av migmatittgneis med granittisk til granodiorittisk sammensetning, bare delvis med øyetekstur, stedvis bandet, med band av diorittisk eller amfibolittisk sammensetning.

Kystlyngheivegetasjonen på Sør-Gjæslingan har på lik linje med vegetasjonen i fylket en mer nordlig karakter enn det lyngheia sør for Trondheimsfjorden har. Ser man på artssammensetningen så får arter som heigråmose, krekling og rypebær generelt sett en mer fremtredende rolle. I tillegg så er det vanlig med en relativt tørr røsslyngutforming, men med fast innslag av fuktarter som beskrevet av nøkkelarter i vegetasjonsutforming H1c Røsslyng-slåttestarr-torvull (Fremstad 1997). I tillegg kan molte, som blir forbundet med fukthei og myr lengre sør, komme inn i denne tørrheia i nord (Fremstad et al. 1991). På Kjerkøya dominerer tørr, fattig kystlyngheia på grunt torvdekke i flekkvis mosaikk med bart berg. Feltsjikt lavt (5-20 cm) pga. vindslitasje. Naturtypen er D07-Kystlyngheia, med utforming D0707-Kalkfattig kystheia. Noe forekomster av D0708-Kalkfattig kystfukthei i nordøst-hellinger. Vegetasjonstypen er etter Fremstad (1997) H1c – Røsslyng-slåttestarr-torvull-utforming (95 %) og H3a – Røsslyng-blokkbær-utforming (5 %). Øya har også fire mindre flekker med strandeng, bestående av naturtypen G05-Strandeng og strandsump, med utforming D0503-Hevdet med beite. Vegetasjonstypen etter Fremstad (1997) er U5 Øvre salteng, med utforming U5c Rødsvingel-fjærekoll-tiriltunge-utforming.

Artsmangfoldet på Kjerkøya preges av fattig lyngheia med røsslyng, krekling, tepperot og torvull som dominerende arter. Andre mengdearter, i noe mindre grad, er blokkbær, eider, molte, ryllik og slåttestarr. Det ble også registrert bl.a. rogn, heigråmose, blåbær, gulaks, tiriltunge, fuglevikke, tyttebær, skrubbær, blokkbær, rypebær, tettegras og smyle. I strandenga kommer ryllik, fuglevikke, rødsvingel, smyle, engrapp, gåsemure, tiriltunge og hvitkløver inn som mengdearter. Andre arter er bl.a. engfiol, øyentrøst sp., enghumleblom, engsyre, engsoleie og løvetann. Ingen rødlistearter registrert.

Funn fra steinalderen antyder en tidlig bosetting på Sør-Gjæslingan. Funnene er interessante ettersom de beskriver en tidlig blandingsøkonomi mellom fiske og jordbruk som har vært typisk for kystbefolkningen helt fram til siste århundre (Alsaker et al. 2004a). Man antar at mange av fiskeværene langs Namdalskysten oppstod i vikingetiden. De første skriftlige kildene der Sør-Gjæslingan omtales som fiskevær kommer fra 1597 og 1610 (Alsaker et al. 2004a). Nedtegnelser fra 1913 angir Kjerkøya som en del av felles beiteområde for storfe. Det finnes ikke nedtegnelser om slått på øya. Regelmessig beite opphørte i 1978, uvisst hvilke dyr. Beite gjeninnført i 2002, der 10 sauer av rasen gammelnorsk sau har gått på vinterbeite fram til i dag. Dyrene har hatt tilgang på et leskur som er plassert i en smal forsengkning med høye bergvegger, godt skjermet fra vær og vind. Dette beitet ble avsluttet i 2014, og arealet er per dags dato uten vinterbeite. Kystlyngheia fremstår som beitet men med svakt beitetrykk. Strandengene er hardt beitet av gås i sommerhalvåret. Vegetasjonen er preget av vindslitasje og påfølgende lavt feltsjikt (<20 cm). Innslag av strandenger er med på å øke den samlede beitekvaliteten

for øya. I 2015 ble det startet sommerbeite på øya, og ca. 20 sau ble plassert der i månedsskifte juni/juli, med innsanking i september.

Fra Sør-Gjæslingen er det kjent at det tidligere har vært svidd lyng på de fleste av øyene, som også må ha omfattet Kjerkøya. Tidligere bruk inkluderte også torvtekt. Røsslyngen er gammel, forvedet og i moden/degenererende fase iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999) som følge av flere tiårs fravær av lyngsviing. En gjeninnførsel av lyngsviing vil bedre beitekvaliteten på Kjerkøya betraktelig. Røsslyng (og delvis krekling) i tillegg utsatt for omfattende skade som følge av langvarig tørke-, vind- og barfrostperioder vinteren 2014 i disse arealene. Befaring 2015 viser imidlertid at røsslyngen har god revevegetering de fleste steder i form av nye skudd fra rot og sidegreiner. Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Torvtekt påvist enkelte steder. Enkelte oppslag av rogn i forsenkninger og lesider, men generelt lav grad av gjengroing. Vegetasjonen er preget av vindslitasje og påfølgende lavt feltsjikt (<20 cm). Vindslitasje forsinker også gjengroingsprosessen. Vinterbeite siste 13 år med gammelnorsk sau har nok også bidratt til å holde gjengroingen på et minimum.

2.1 Driftsbeskrivelse

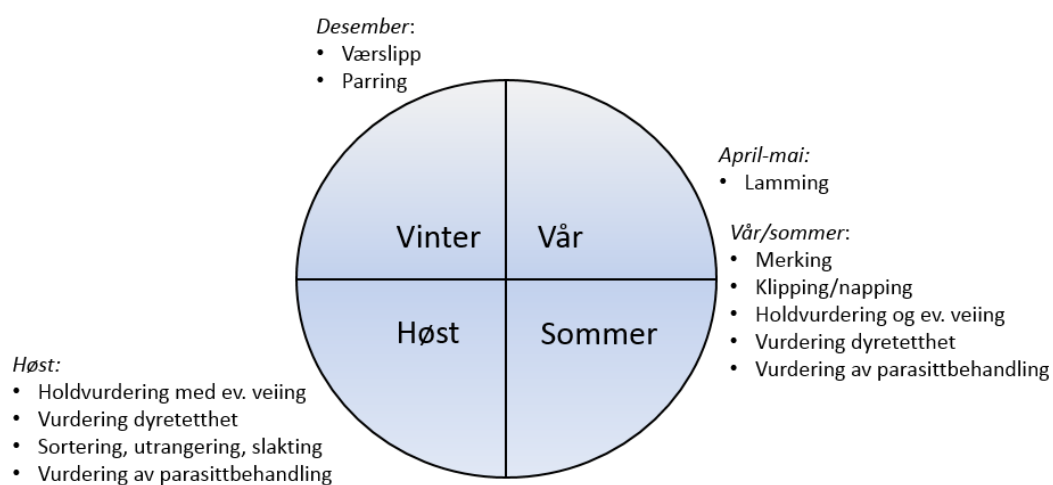
Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse: 1.2.2016
Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart):
Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene: Ca. 20 dyr totalt.
Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart): Ikke svidd senere år.
Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing: Nei
Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)? Regelmessig beite opphørte 1978. Helårsbeite i 12 år fram til 2014, nå sommerbeite.
Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres?
Må skjøtselen tilpasses spesielle verdier i området (sjeldne arter, problemarter, kulturminner, vern etc.)? Nei
Beskriv rutiner for tilsyn og sanking: Regelmessig tilsyn og sanking vår og høst.
Beskriv tilgang til ly på beite: Leskjul plassert i forsenkning med naturlig skjerming.
Beskriv rutiner for eventuell nødføring og plassering av førplass:

Sommerbeite, men ekstra foring gjennomføres hvis tilsynet registrerer behov for dette.

Beskriv vanntilgang til dyra på beite:
Generelt god tilgang på vann i form av et større tjern på øya.

Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»):

Driften gjennom året – legg til aktiviteter:
Første årene med beite i sommerhalvåret, mai-september.

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

Andre kommentarer:

3 Skjøtsel av Sør-Gjæslingan: Kjerkøya – beskrivelse av planlagte tiltak

3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernlova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvedet og skadet røsslyng forringer beiten mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å føre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsføring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging.

Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter. Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt,

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslakting må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig førtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med inneføring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og inneføring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhalete sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lynsvingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med

klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannsløkkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

3.5 Mål for skjøtsel på Sør-Gjæslingan: Kjerkøya

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtelsesplan: 1.3.2016			
Dato befarings: 12.6.2014, 22.6.2015			
Dato samtale med grunneier/bruker: 12.6.2014, 22.6.2015			
Utformet av: Per Vesterbukt		Firma: NIBIO	
UTM sone:	Nord: 7181600N	Øst: 584902Ø	Gnr./Bnr.: 46/3
Areal (nåværende): 140 daa.		Areal (etter evt. restaurering): 140 daa.	
Del av verneområde: Ja		Hvilket vern: Fredet kulturmiljø	
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke: Nei			
MÅL			
Hovedmål for lokaliteten: Øke beitekvaliteten og verdien på kystlyngheia ved å fjerne gjengroing, gjeninnføre lyngsviing og opprettholde beite med gammelnorsk sau. Bevare en sterk truet naturtype.			
Konkrete delmål: Restaurering: Generelt bør oppslag med busker/trær hugges ut ved høyde over 1 m. for å forhindre videre gjengroing. Einerbusker brenner godt og trenger ikke hugges ut på forhånd, men skulle store busker stå igjen etter brann bør disse fjernes. Ideelt sett bør hogstavfall fraktes ut av kystlyngheia, men om terrenget vanskeliggjør dette kan avfallet samles og brennes i lyngheia, fortrinnsvis på andre naturtyper (berg, myr, fjæresone), da større bål gir høy varmeutvikling og ødelegger røtter og frøbank i jordsmonnet. Etablerte bålflater bør brukes om igjen ved senere brenning. Noe bjørk og vierarter kan imidlertid settes igjen da det kan være et viktig tillegg for sauene. Beite: Området beites i dag med gammelnorsk sau på sommerbeite og målsettingen er at dette skal fortsette. Driften skal være tuftet på et opplegg som sikrer god dyrevelferd. Det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsforing, tilgang på drikkevann og ly/skjul når forholdene krever det. Det store rognetrete ved leskjulet gir ly og kan gjerne spares, da tråkk tydelig viser at det fungerer som oppholdssted for sauene. Helårsbeite er å foretrekke som skjøtelsesmetode i kystlynghei men når praktiske forhold ikke tillater det er sommerbeite ønskelig, gjerne med beitestart tidlig på våren og opprettholde beitet til så langt ut i høsten som mulig. Lyngsviing: Røsslyngen er gammel, forvedet og i moden/degenererende fase iht. lyngheisyklusen i skjøtelsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999) som følge av lang tids fravær av lyngsviing. En gjeninnførsel av lyngsviing vil bedre beitekvaliteten på Kjerkøya betraktelig. Etablering av ny vegetasjon i brannflater vil			

varierte mellom lokaliteter og ut ifra hvor vellykket lyngsviinga har vært. Det er i dag ikke brannflater i området som kan brukes for å beregne hastighet på revegetering. Anbefalt tid mellom hver brenning er derfor her generell (10-25 år) og ikke områdespesifikk.

Areal med kystlynghei som ble registrert på Kjerkøya er på ca. 80 daa, men i mosaikk med nakent berg utgjør beitearealet ca. 140 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes 7 daa. per år. Det er viktig at det her registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Førproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Flere naturtyper inngår i beitearealet, men det er bare areal med kystlynghei som er aktuell for brenning, dvs. areal med strandenger skal ikke brennes. Om det i løpet av vinterhalvåret ikke lar seg gjøre å brenne pga. vær- og vindforhold kan dette gjennomføres et senere år. Da det blir små brannareal per år (ca. 7 daa) samtidig som lyngsviing krever store ressurser, kan man brenne f.eks. hvert andre (14 daa) eller tredje år (21 daa). Det bør likevel ikke være færre enn 8-10 lyngsviinger i en brannsyklus, slik at man får mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder.

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Tilstandsmål arter:

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

3.6 Planlagte skjøtselstiltak på Sør-Gjæslingan: Kjerkøya

3.6.1 Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:

Fortsette sommerbeite med gammel norsk sau, ca. 20 dyr totalt.

Rolf Sørensen leies inn for tilsyn av sau gjennom beitesesongen

Transport, sanking og utsetting av sau på øya kan medføre behov for ekstra innleid personell.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Fortsette sommerbeite med gammel norsk sau, ca. 20 dyr totalt.	2017, årlig	Kr./dyr	Sommer, årlig
Transport, sanking og utsetting av sau på øya Behov for ekstra innleid personell		Kr./time	

Tilsyn, innleid personell		Kr./time	
Utstysbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting: Evt. gjerdepåler og netting ved sanking, ekstra personell.			

3.6.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing: Starte generell lyngsviing på kystlyngheiareal i beiteområdet. Størrelse på brannflater er 7 daa. ved en syklus på 20 år.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing: Starte generell lyngsviing på kystlyngheiareal i beiteområdet. Størrelse på brannflater er 7 daa. ved syklus på 20 år.	2016	Kr. 1000/daa.	Årlig
Utstysbehov knyttet til sviing: Innleid personell, evt. gjennomføre kurs i lyngsviing, brannvifter, Utstyr for å tenne og slukke etter lyngsviing; gassbrenner.			

3.6.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av planlagte restaureringstiltak: Fjerne oppslag med trær/busker i kystlyngheia. Avfallet bør deponeres utenfor kystlyngheiområdet for å forhindre oppgjødsling. Hugge ut trær/busker >1 m før i brannflater brenning.
--

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak: Avfallet bør deponeres utenfor kystlyngheiområdet for å forhindre oppgjødsling. Hugge ut trær/busker >1 m før i brannflater brenning.	2016/ved kapasitet		

Utstyrbehov knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter:
Ryddesag/motorsag for fjerning av lauvoppslag/busker, verneutstyr.

3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK

Beskrivelse av andre tiltak, ut over restaurering, sviing og beiting.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
UTSTYRSBEHOV			
Annet:			

3.7 Oppfølging av skjøtselsplanen

OPPFØLGING

Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år:

Anbefaler rekartlegging etter 5 år for å vurdere beitetrykket på vegetasjonen.

Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper:

Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert:

ANSVAR

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen:

PAUL W. SOLLID

4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNs hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

Annen aktuell litteratur:

- Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.
- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).
- Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.
- Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

5 Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)						
Navn på lokaliteten: Sør-Gjæslingen: Kjerkøya		Kommune: Vikna		Områdenr.:		
ID i naturbase:		Registrert i felt av: Per Vesterbukt, Liv Guri Velle		Dato: 12.6.2014, 22.6.2015		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Sollid, P.W. 2015 (pers. med.). Sørensen, R. 2015 (pers. med.). Alsaker et al. 2004a. Sør-Gjæslingen. Forvaltnings- og skjøtselsplan. Bind 1. Alsaker et al. 2004b. Sør-Gjæslingen. Forvaltnings- og skjøtselsplan. Bind 2. Vesterbukt, P. & Velle, L.G. 2015. Kartlegging av viktige naturtyper på Sør-Gjæslingen. Vikna kommune, Nord-Trøndelag fylke. Bioforsk Rapport 10 (52) 2015. 84s.				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype (% andel fordeling): D07 Kystlynghei (95 %) Tilleggsnaturtyper: G05 Strandeng og strandsump (5 %)			Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling): D0707 Kalkfattig kysthei 90 % D708 Kalkfattig kystfukthei 5 % G0503 Hevdet med beite 5%			
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.): Bilder tatt under befarig 12.6.2014.			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11):						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God		Slått		
20-50 m		Svak	x	Beite	x	
50-100		Ingen		Pløying		
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning		
				Park/hagestell		

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

Innledning:

Områdebeskrivelsen er utarbeidet av NIBIO Kvithamar v/Per Vesterbukt. Arbeidet med denne planen er utført i forbindelse med forvaltnings- og skjøtselsplan for kulturlandskapet på Sør-Gjæslingan, på oppdrag fra Vikna kommune og Fylkesmannen i Nord-Trøndelag. Sør-Gjæslingan er et fiskevær som har nasjonal verdi. Det fredete området består av mer enn 80 små øyer og holmer. Sør-Gjæslingan er et eksempel på mange hundre års fiskeværshistorie langs kysten, og har vært ett av de største og viktigste fiskeværene sør for Lofoten.

I 2015 ble det holdt møte 8.6.2015, og tatt befaring i felt 22.6.2015 sammen med bruker P.W. Sollid, grunneier Vikna kommune v/Anne mette Haugan, Kystmuseet i Nord-Trøndelag v/Kristin Kjønso og Nord-Trøndelag fylkeskommune v/Einar Strand. Kartlegging av naturtyper på Kjerjøya ble gjennomført i 2014 av NIBIO v/Per Vesterbukt og Liv Guri Velle i forbindelse med registrering av naturtyper på Sør-Gjæslingan, og denne registreringen er brukt som grunnlag for beskrivelse av vegetasjon i skjøtselsplanen.

Beliggenhet og naturgrunnlag:

Sør-Gjæslingan er en gruppe småøyer med et fraflyttet fiskevær 25 km sørvest ut mot havstykket Folla i Vikna kommune, Nord-Trøndelag. Området omfatter om lag 80 øyer, holmer og skjær, og er i dag et fredet kulturmiljø. Beliggenheten ute i havet gjør at Sør-Gjæslingan har et sterkt oseanisk klima, der vegetasjonen påvirkes av vindslitasje, sjøsprøyt og stor tetthet av sjøfugl. Generelt har øygruppen tynt jordekke på berg, men dypere torvlag forekommer flekkvis.

Kjerjøya er en av de største øyene og ligger rett nord for Heimværet på Sør-Gjæslingan. Øya har to forholdsvis bratte, kuperte høydedrag i sør, med høyeste punkt 34 moh., noe slakere terreng i norddelen. Generelt grunt på berg og vindutsatt med stor andel av nakent berg. Berggrunnen består av migmatittgneis med granittisk til granodiorittisk sammensetning, bare delvis med øyetekstur, stedvis bandet, med band av diorittisk eller amfibolittisk sammensetning.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:

Kystlyngheivegetasjonen på Sør-Gjæslingan har på lik linje med vegetasjonen i fylket en mer nordlig karakter enn det lyngheia sør for Trondheimsfjorden har. Ser man på artssammensetningen så får arter som heigråmose, krekling og rypebær generelt sett en mer fremtredende rolle. I tillegg så er det vanlig med en relativt tørr røsslyngutforming, men med fast innslag av fuktarter som beskrevet av nøkkelarter i vegetasjonsutforming H1c Røsslyng-slåttestarr-torvull (Fremstad 1997). I tillegg kan molte, som blir forbundet med fukthei og myr lengre sør, komme inn i denne tørrheia i nord (Fremstad et al. 1991).

På Kjerjøya dominerer tørr, fattig kystlynghei på grunt torvdekke i flekkvis mosaikk med bart berg. Feltsjikt lavt (5-20 cm) pga. vindslitasje. Naturtypen er D07-Kystlynghei, med utforming D0707-Kalkfattig kysthei. Noe forekomster av D0708-Kalkfattig kystfukthei i nordøst-hellinger.

Vegetasjonstypen er etter Fremstad (1997) H1c – Røsslyng-slåttestarr-torvull-utforming (95 %) og H3a – Røsslyng-blokkebær-utforming (5 %). Øya har også fire mindre flekker med strandeng, bestående av naturtypen G05-Strandeng og strandsump, med utforming D0503-Hevdet med beite. Vegetasjonstypen etter Fremstad (1997) er U5 Øvre salteng, med utforming U5c Rødsvingel-fjærekoll-tirilunge-utforming.

Artsmangfold:

Kystlyngheia: fattig lynghei med røsslyng, krekling, tepperot og torvull som dominerende arter. Andre mengde, i noe mindre grad, er blokkebær, einer, molte, ryllik og slåttestarr. Det ble også registrert bl.a. rogn, heigråmose, blåbær, gulaks, tiriltunge, fuglevikke, tyttebær, skrubbær, blokkebær, rypebær, tettegras og smyle.

Strandeng: her kommer ryllik, fuglevikke, rødsvingel, smyle, engrapp, gåsemure, tiriltunge og hvitkløver inn som mengdearter. Andre arter er bl.a. engfiol, øyentrøst sp., enghumbleblom, engsyre, engsoleie og løvetann. Ingen rødlistearter registrert.

Bruk, tilstand og påvirkning:

Funn fra steinalderen antyder en tidlig bosetting på Sør-Gjæslingan. Funnene er interessante ettersom de beskriver en tidlig blandingsøkonomi mellom fiske og jordbruk som har vært typisk for kystbefolkningen helt fram til siste århundre (Alsaker et al. 2004a). Man antar at mange av fiskeværene langs Namdalskysten oppstod i vikingetiden. De første skriftlige kildene der Sør-Gjæslingan omtales som fiskevær kommer fra 1597 og 1610 (Alsaker et al. 2004a).

Beite:

Nedtegnelser fra 1913 angir Kjerkøya som en del av felles beiteområde for storfe. Det finnes ikke nedtegnelser om slått på øya. Regelmessig beite opphørte i 1978, uvisst hvilke dyr. Beite gjeninnført i 2002, der 10 sauer av rasen gammelnorsk sau har gått på vinterbeite fram til i dag. Dyrene har hatt tilgang på et leskur som er plassert i en smal forsenkning med høye bergvegger, godt skjermet fra vær og vind. Dette beitet ble avsluttet i 2014, og arealet er per dags dato uten vinterbeite. Kystlyngheia fremstår som beitet men med svakt beitetrykk. Strandengene er hardt beitet av gås i sommerhalvåret. Vegetasjonen er preget av vindslitasje og påfølgende lavt feltsjikt (<20 cm). Innslag av strandenger er med på å øke den samlede beitekvaliteten for øya. I 2015 ble det startet sommerbeite på øya, og ca. 20 sau ble plassert der i månedsskifte juni/juli, med innsanking i september.

Lyngsviing:

Fra Sør-Gjæslingan er det kjent at det tidligere har vært svidd lyng på de fleste av øyene, som også må ha omfattet Kjerkøya. Tidligere bruk inkluderte også torvtekt. Røsslyngen er gammel, forvedet og i moden/degenererende fase iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et al. 1999) som følge av flere tiårs fravær av lyngsviing. Røsslyng (og delvis krekling) i tillegg utsatt for omfattende skade som følge av langvarig tørke-, vind- og barfrostperioder vinteren 2014 i disse arealene. Befaring 2015 viser imidlertid at røsslyngen har god revegetering de fleste steder i form av nye skudd fra rot og sidegreiner. Ingen spor av lyngsviing ved befaring. Torvtekt påvist enkelte steder.

Gjengroing:

Enkelte oppslag av rogn i forsengkninger og lesider, men generelt lav grad av gjengroing. Vegetasjonen er preget av vindslitasje og påfølgende lavt feltsjikt (<20 cm). Vindslitasje forsinker også gjengroingsprosessen. Vinterbeite siste 13 år med gammelnorsk sau har nok også bidratt til å holde gjengroingen på et minimum.

Fremmede arter:

Ingen

Kulturminner:

Torvtekt, godt synlige groper finnes flere steder.

Skjøtsel og hensyn:

Beite:

Beitet må videreføres. For god skjøtsel av kystlyngheia ville helårsbeite vært det beste, men bruker ser imidlertid for seg kun sommerbeite på Kjerkøya, da beliggenheten langt til havs sammen med værforbehold vanskeliggjør regelmessig tilsyn gjennom vinterhalvåret. Sommerbeite kan likevel sterkt anbefales for å opprettholde kulturlandskapet fremfor et alternativ med evt. brakklegging. Det bør brukes gammelnorsk sau, da den er tilpasset utegangerdrift i store deler av året, eller hele året når det er vilkår for det. Hvis mulig kan beitesesongen gjerne forlenges i størst mulig grad og inkludere vår-

og/eller høstbeite. Dette vil gi større beitetrykk på lyng- og buskvekster, som gir forbedret skjøtsel av kystlyngheia. Det er i 2015 planlagt å sette ut totalt ca. 20 sauer, fordelt på 8-10 voksne dyr og resten lam. Forholdene skulle ligge godt til rette for dette antallet på Kjerkøya, med et beiteareal på totalt 140 daa, der kystlynghei utgjør 80 daa, strandenger 5 daa, samt rikelige forekomster med tang og god tilgang på drikkevann. Kystlyngheia er generelt rik på urter, gras og starr for sommerbeite (bl.a. smyle, gulaks, slåttestarr, tepperot og ryllik). Det anbefales likevel rekartlegging av vegetasjonen etter 5 år for å vurdere beitetrykket.

Lyngsviing:

Formålet med lyngbrenning er å skape mosaikker med kystlyngheivegetasjon med ulike alder. Dette er gunstig både for beitedyr og andre arter (eks. insekter og fugler). For at dyra til enhver tid skal ha tilgang på mosaikk av vegetasjonsflater med ulike alder er det viktig å ikke svi for store flater.

Brannflater fører til større spiring av gras og urter (gir godt sommerbeite), i tillegg til spirer og unge skudd med røsslyng (gir godt vinterbeite) som er en bedre fôrressurs enn gammel forvedet røsslyng. Over tid vil en brannflate gradvis gjennomgå endring i vegetasjonsstrukturen fra gras- og urterik til rik utbredelse med lyng. Et beiteområde bestående av brannflater med ulike alder vil derfor inneholde areal som er godt egnet til både sommerbeite og vinterbeite, med rik utbredelse av gras, urter, lyng og busker. I sum øker dette den ernæringsmessige kvaliteten på kystlyngheia som helårsbeite.

Det anbefales å gjeninnføre lyngsviing på Kjerkøya, både for å øke beitekvaliteten på kystlyngheia og for å opprettholde et helhetlig kulturlandskap på Sør-Gjæslingen. En viktig forutsetning for vellykket lyngbrenning er tele i jorda (evt. høy vannmetning). Da unngår man at frøbanken (frøinnhold i jorda) og røtter i det øverste jordlaget skades av varmeutviklingen fra brann. Brenning skal skje i perioden 15. september-15. april under egnede vindforhold. Det må være tilstrekkelig med mannskap under brenningen, og varsling skal skje etter kommunens retningslinjer (brannvesen, naboer, Fylkesmannen). Egnede utstyr som brannvifter (slokking) og gassbrenner (tenning) må være tilgjengelig. Terrengmessig kan det være en fordel å starte brann nederst i hellinger og la brannen utvikle seg oppover. Lyngbrenning er krevende og en full mestring av denne skjøtselen vil strekke seg over mange år. Når man skal opparbeide seg erfaring med lyngbrenning anbefales det å starte brenning i enkle områder som er naturlig avgrenset i terrenget. Hvis en er utrygg i forhold til brenning vil det være naturlig å leie inn hjelp fra erfarent hold i startfasen. Erfaringer viser at mars måned ofte er mest gunstig for å utføre brenning. Tid mellom brenning av en flate er gjerne 10-25 år og avhenger av hvor raskt reetablering av vegetasjon, særlig røsslyng, tar.

Gjengroing:

Påbegynnende gjengroingsprosess med oppslag av rogn bør stanses og reverseres. Slike busker/trær bør hugges ut og fjernes fra kystlyngheia ved høyde over 1 m. for å forhindre videre gjengroing.

Del av helhetlig landskap:

Sør-Gjæslingen er i dag et fredet kulturmiljø med nasjonal verdi, og i dette inngår også kulturlandskapet på øyene. Kystlyngheia på Kjerkøya utgjør en viktig del av et helhetlig kulturlandskap med slåttemark, beitemark og kystlynghei i fiskeværet.

Verdibegrunnelse:

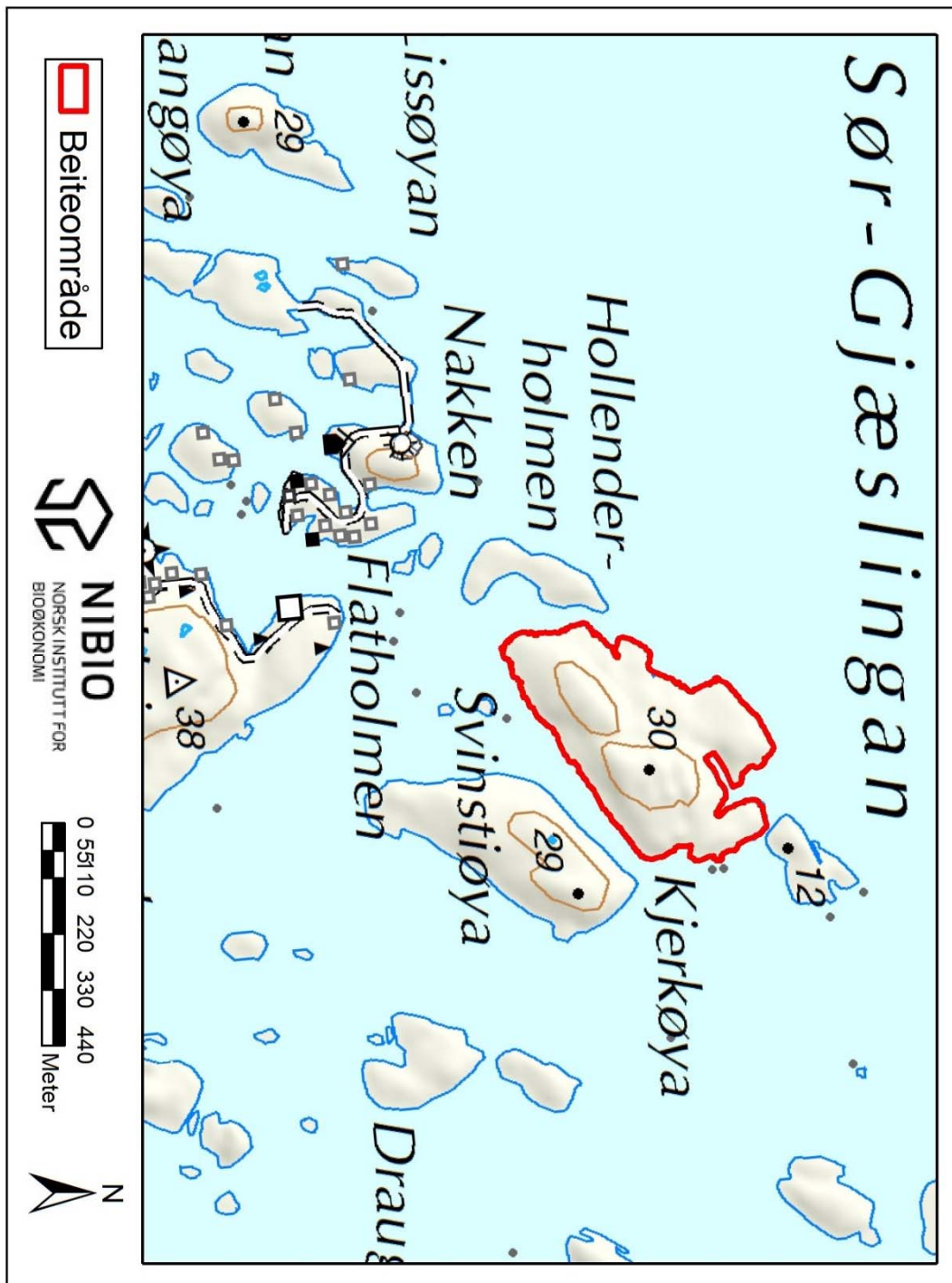
Forholdsvis stort areal. Generelt intakt og fin kystlynghei med tilnærmet fravær av gjengroing. Intakt og fin strandeng. Skjøtsel med sauebeite senere år. Kjerkøya inngår i en stor helhetlig landskapsverdi for Sør-Gjæslingen. Svak skjøtsel og påbegynnende oppslag med rogn trekker ned.

Merknad:

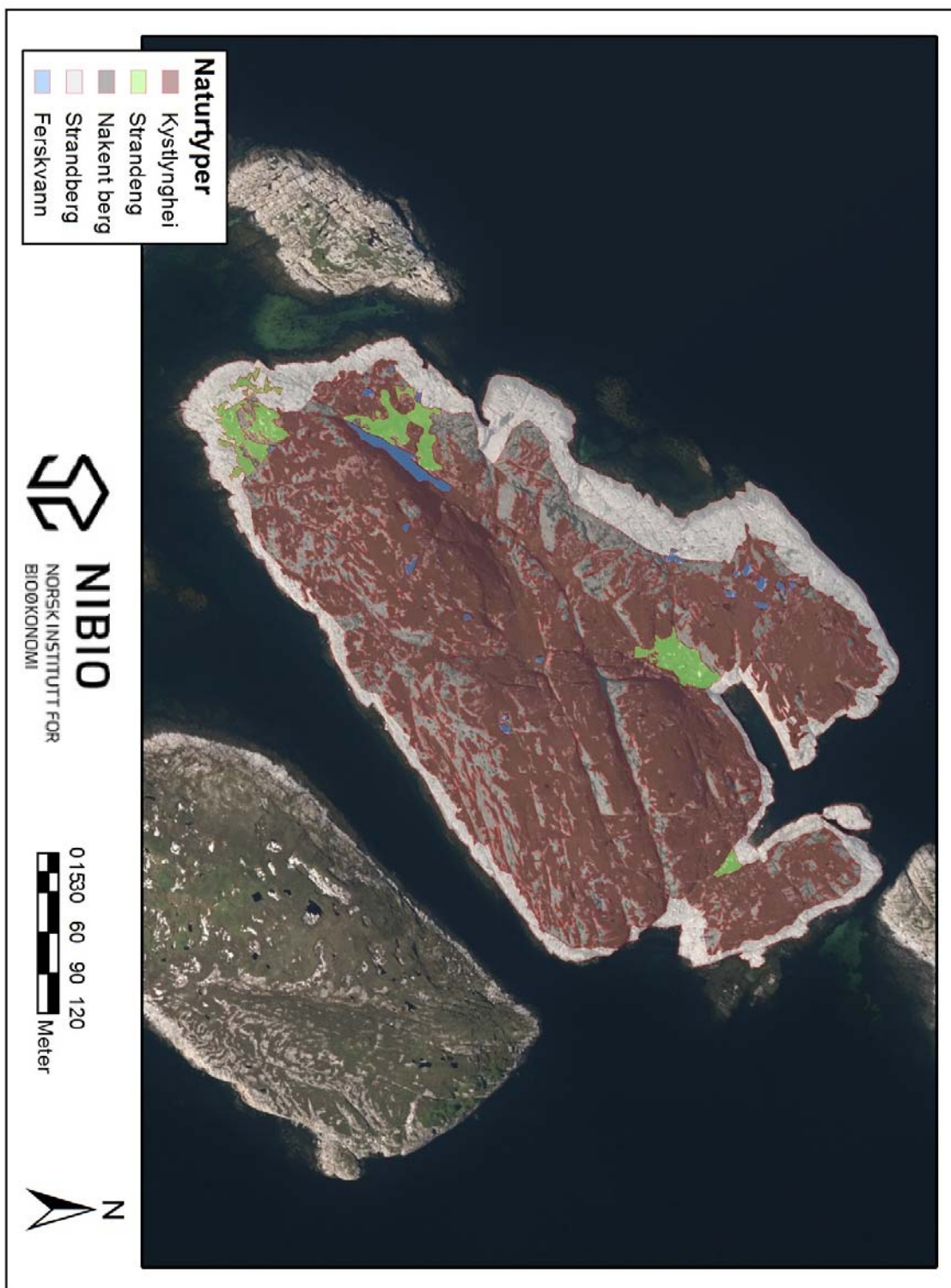
6 Kilder

- Alsaker, S., Wiik, T., Danielsen, M., Kvamme, M., Tokle, H.A, Dahle, K., Ekrem, J., Lande, G.H., Yri, J.I. 2004a. Sør-Gjæslingan. Forvaltnings- og skjøtelsesplan. Bind 1. Kopisenteret, NTFK.
- Alsaker, S., Wiik, T., Danielsen, M., Kvamme, M., Tokle, H.A, Dahle, K., Ekrem, J., Lande, G.H., Yri, J.I. 2004b. Sør-Gjæslingan. Forvaltnings- og skjøtelsesplan. Bind 2. Kopisenteret, NTFK.
- Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.
- Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. *Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012*. Artsdatabanken, Trondheim.
- Haugan, A.M. 2015. Pers. med.
- Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.
- NGU u.d. Berggrunn Nasjonal berggrunnsdatabase. Lokalisert 05.10.2015 på <http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/>
- Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M., 1999: Skjøtelsesboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget. 252 s.
- Sollid, P.W. 2015. Pers. med.
- Sørensen, R. 2015. Pers. med.
- Vesterbukt, P. & Velle, L.G. 2015. Kartlegging av viktige naturtyper på Sør-Gjæslingan. Vikna kommune, Nord-Trøndelag fylke. Bioforsk Rapport 10 (52) 2015. 84s.

7 Ortofoto/kart

Figur 1. Topografisk oversikt over beiteområdet på Sør-Gjæslingen: Kjerkøya (inntegnet rødt). Kartgrunnlag: Norge digital.

Figur 2. Oversikt over naturtyper på Sør-Gjæslingan: Kjørkøya (fra Vesterbukt & Velle 2015). Kartgrunnlag: Norge digital.

8 Bilder

Figur 3. Kystlyngheia på Kjerkøya sett mot sørvest. Flatholmen med bebyggelse ligger rett foran, øverst på bildet. Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 10.06.2014.

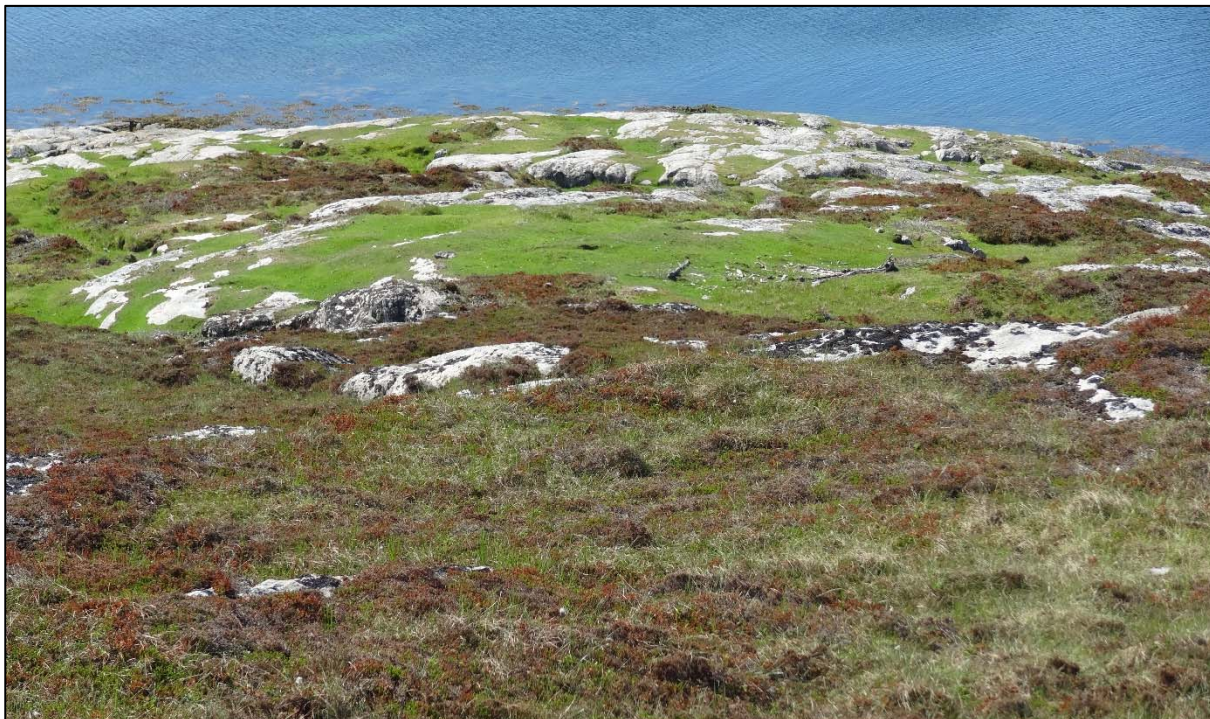
Figur 4. Parti øverst på Kjerkøya med kystlynghei dominert av røsslyng, krekling og torvull. Foto: Liv Guri Velle/Møreforsking, 10.06.2014.

Figur 5. Tørr fattighei dominert av røsslyng, krekling og torvull. Enkelte oppslag med rogn finnes spredt på Kjerkøya og indikerer at et tresjikt over tid vil kunne etablere seg på øyene på Sør-Gjæslingen. Midt på bildet ved bergsprekken står et leskjul. Foto: Liv Guri Velle/Møreforskning, 10.06.2014.

Figur 6. Feltsjikt på Kjerkøya med vinterskade på røsslyng (gråbrun) og krekling (rødbrun). På bildet er all røsslyng død. Omtrent 50 % av kreklingen har overlevd, som viser at denne arten har klart seg bedre gjennom vinterskaden. Befaring 2015 viser likevel fin tilvekst med røsslyng etter vinterskaden. Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 10.06.2014.

Figur 7. Strandenga lengst sør på Kjørkøya, sett mot sørvest. Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 10.06.2014.

Figur 8. Strandenga nord på Kjørkøya, sett mot vest. Innslag av gras-/urterike strandenger øker beitekvaliteten for området som helhet. Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 10.06.2014.

Figur 9 Strandenga nord på Kjerkøya. Detaljbilde av feltsjikt, med rødsvingel, engrapp, hvitkløver, gåsemure og ryllik. Enga er også beitet av gås om sommeren. Foto: Per Vesterbukt/NIBIO, 10.06.2014.

9 Artsliste

Artslista er basert på rask gjennomgang av lokaliteten og er ikke uttømmende.

Kjerkøya: kystlynghei

Trær og busker

Einer *Juniperus communis*

Rogn *Sorbus aucuparia*

Urter

Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåbær	<i>Vaccinium myrtillus</i>
Bukkeblad	<i>Menyanthes trifoliata</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Fjærekoll	<i>Cotula coronopifolia</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>
Gåsemure	<i>Potentilla anserina</i> ssp. <i>anserina</i>
Hengeving	<i>Phegopteris connectilis</i>
Hårsveve	<i>Hieracium pilosella</i>
Krekling	<i>Empetrum nigrum</i> ssp. <i>nigrum</i>
Molte	<i>Rubus chamaemorus</i>
Rosenrot	<i>Rhodiola rosea</i>
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>
Rypebær	<i>Arctostaphylos alpinus</i>
Røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>
Sisselrot	<i>Polypodium vulgare</i>
Skogstjerne	<i>Trientalis europaea</i>
Skrubbær	<i>Cornus suecica</i>
Sveve sp.	<i>Hieracium</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tettegras	<i>Pinguicula vulgaris</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Tviskjeggveronika	<i>Veronica chamaedrys</i>
Tyttebær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>

Graminider

Engfrytle	<i>Luzula multiflora</i> ssp. <i>multiflora</i>
Geitsvingel	<i>Festuca vivipara</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Slåttestarr	<i>Carex nigra</i> ssp. <i>nigra</i>
Smyle	<i>Avenella flexuosa</i>
Torvull	<i>Eriophorum vaginatum</i>
Flaskestarr	<i>Carex rostrata</i>

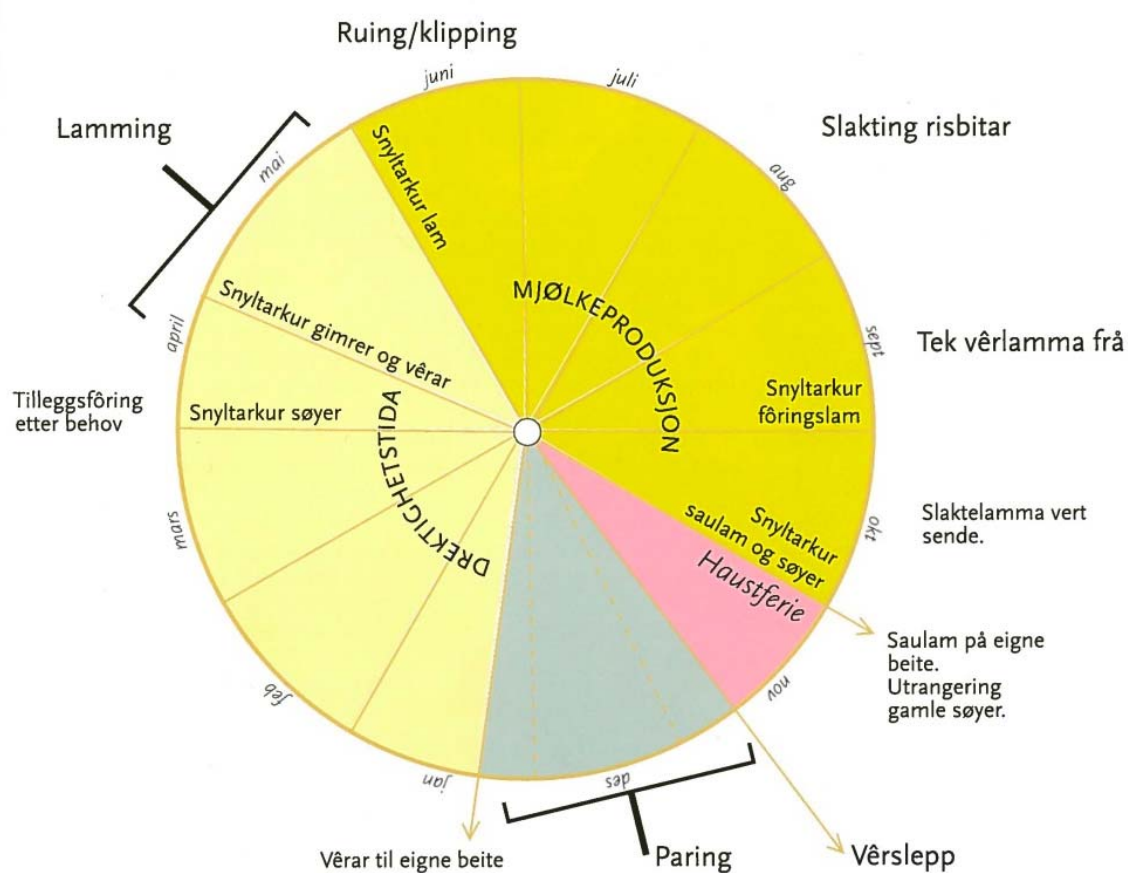
Kjerkøya: strandeng

Enghumleblom	<i>Geum rivale</i>
Engrapp	<i>Poa pratensis</i> ssp. <i>pratensis</i>
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>
Gåsemure	<i>Potentilla anserina</i> ssp. <i>anserina</i>
Hvitkløver	<i>Trifolium repens</i>
Løvetann sp.	<i>Taraxacum</i> sp.
Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Smyle	<i>Avenella flexuosa</i>
Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Øyentrøst sp.	<i>Euphrasia</i> sp.

Vedlegg 1: Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane).

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøy (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.

Vedlegg 2: Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO

SNO-retningslinjer for lyngbrenning

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

Fra: SNO-sentralt

Dato: Gjeldende fra 2011

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjytte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjytte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeid.

Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndighetene skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? En branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)
- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; la ber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskufler etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

Etterord

Nøkkelord:	Kystlynghei, skjøtsel, naturtyper, biologisk mangfold, handlingsplan, skjøtelsesplan, utvalgt naturtype, vegetasjon
Key words:	
Andre aktuelle publikasjoner fra prosjekt:	

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.